

R

ruimtelijke ontwikkeling *magazine*

Themadossier

Prachtwijken

10

SCHILDERSWIJK
-Den Haag-

Lees verder

- + Emile Spek: betrokkenheid zit corporaties in het bloed
- + Delflandse kust in 2010 klaar voor de toekomst

Rotterdam - Oud West

Kanaleiland - Utrecht

Doren Lommer - Amsterdam

Stimulans voor betrokken

De behoefte aan een herkenbare leefomgeving neemt toe. Mensen willen zich thuis voelen in hun eigen regio, maar ook het idee van een voor buitenstaanders zichtbare, proefbare identiteit is 'in'. De wijk of streek als marktwaar in onze liberale economie. Onduidelijk is echter nog wat deze 'culturele planologie' precies inhoudt. In Den Bosch vindt op 1 november een Belvedere Festival plaats. Doel is strategieën te belichten voor inbreng van cultuur(historie) in de ruimtelijke planvorming. ROMagazine ging alvast op onderzoek naar de gevolgen van zulke 'culturele planologie' voor de fysieke ruimte, maar vooral voor het planproces.

Met de aandacht voor streekidentiteit heeft het er wel eens slechter voorgestaan. Zeker na de Tweede Wereldoorlog was vernieuwing decennialang het grote beleidsideaal, maar tegenwoordig zijn cultuurbehoud en -ontwikkeling weer helemaal 'hot'. De toeristensector stimuleert 'streekproducten' (al of niet authentiek), nieuwe gebruiksfuncties voor monumentale panden, historische feesten en andere manieren om regio's smoel te geven. Aloude ruimtelijke zichtlijnen, kleuren en bouwstijlen worden gekoesterd.

Met dank aan voormalig staatssecretaris van cultuur Rick van der Ploeg. Toen hij in 1999 begon over culturele planologie, was dat vooral om de kaalslag van streekeigen bouw en inrichting te keren. Teveel karakteristieke pandjes waren neergehaald of 'gemoderniseerd'. Maar van der Ploeg wilde meer: kunstenaars moesten meer plaats krijgen in de openbare ruimte. Met mooie objecten, maar ook in de vormgeving en inrichting van pleinen, winkelstraten en perrons.

Onduidelijkheid

Beleidsmatig kreeg culturele planologie zijn beslag in rijksnota's als de nota Belvedere (1999), diverse Architectuurnota's en de Cultuurnota 2001-2004. Honderden projecten zijn uitgevoerd onder de Belvederebanier. Maar Van der Ploegs dubbele insteek creëerde wel onduidelijkheid: wat is culturele planologie precies? Om het maar meteen te zeggen: geen mens die het weet. Alle bestuurslagen worstelen (of goochelen) ermee. De baaierd van als cultuurplanologisch geaffecteerde projecten is diffuus. Terwijl de ene gemeente tevreden is met wat extra buitenkunst – al of niet als verwijzing naar plaatselijke tradities – worden elders kunstenaars en andere beroeps-cultuurexperts ingezet om complete gebiedsplannen een draai te geven, waardoor het landschap weer 'leesbaar' wordt.

ERVEN VAN
TRADITIONELE
BEEMSTER-
STOLPBOERDE-
RIJEN KRIJGEN
ALTERNATIEVE
BESTEMMINGEN,
MAAR WORDEN
WEL VOOR VER-
DERE TELOOR-
GANG BEWAARD.

oktober 2007

10

heid en creativiteit

Kwadratondes

Waarop baseer je zulke keuzen? Wie mag ze maken, hoe regisseer je dat? Hoe kom je van planschetsen naar een uitvoering die door de bevolking gedragen wordt? Cultureel planologisch 'conceptmanager' Hans Venhuizen in Rotterdam is bij tal van projecten betrokken. 'De kernthema's in een gebied scherp krijgen, daar draait het om: cultuurhistorische kenmerken en kwaliteiten, landschappelijke ontwikkelingen, enzovoort. Dat doe je samen met bewoners en deskundigen. Daarbij moet je niet naar het uiterlijk van de ruimte kijken, maar de ontstaansgeschiedenis 'hergebruiken' voor ontwikkeling. Te vaak zie je originele historische elementen verdwijnen, waarna, omwille van de verkoopbaarheid, achteraf met iets historiserends kunstmatig 'identiteit' wordt gecreëerd.'

'Toen de Beemster in 1999 het predicaat Werelderfgoed kreeg', vertelt Venhuizen, 'waren inwoners bang dat de economische ontwikkeling daardoor op slot zou gaan. Bij de herinrichting hebben wij daarom geen blauwdruk getekend, maar reorganisatie voorgesteld van het planproces: niet meer sectoraal werken, maar samen de ruimtelijke sleutelkwaliteiten vaststellen en daarop voortborduren.'

Venhuizen noemt een paar voorbeelden: 'Fundamenteel in de Beemster is de structuur van de ruimte. Heel mathematisch, met de boerderijen aan de weg en daartussen zicht op het achterland. Lintbebouwing moet je daarom voorkomen. Aardig zijn ook de kruispunten. Traditioneel waren die recht, maar tegenwoordig komen overal verkeerremmende minirotondes. Veiligheid telt zwaar. Wij hebben daarom 'kwadratondes' bedacht; rechthoekige pleintjes met een rotonde middenin. Helaas, verkeerskundigen denken in standaardoplossingen. Ze willen er nog niet aan....'

Omslag

Mooie voorstellen sneuvelen niet zelden in ambtenarij. Toch zijn mensen als Venhuizen en de Zaanse stedenbouwkundige Sjoerd Cusveller van bureau Islant niet somber gestemd. Venhuizen: 'In veel ontwerpen zijn bestaande kwaliteiten een grotere rol gaan spelen. Zelfs historiserend bouwen kun je opvatten als een tussenvorm, als voorlopige oogst.'

En Cusveller: 'Op den duur wordt het voor ruimtelijke planners domweg noodzakelijk om dieper te kijken dan fysieke verschijningsvormen. Als je de waarden die ze

eraan hechten niet ruimtelijk weet te vertalen, blij je steken in zielloosheid. Die omslag komt eraan. Zo is in RO-kringen veel animo om kunstenaars in te zetten. Kunstenaars zelf zoeken naar maatschappelijk engagement.'

Eigen kracht

Culturele planologie is: het fysieke en het mentale landschap aan elkaar knopen, zegt Cusveller. 'Je probeert de anekdotische verhalen te onderscheiden van betekenissen met toekomstwaarde, die een gebied structureel kenmerken.'

Hij vertelt over Drechterland, tussen Enkhuizen en Hoorn. 'Ze zitten daar met een scala aan vragen, zoals: hoe houd je kleine kernen vitaal. Wij hebben met veel mensen gepraat: als ik hier op bezoek zou komen, vroegen we, welke verhalen vertel jij me dan, wat laat je mij zien en wat juist liever niet? Opvallend is dat bewoners en cultuurdeskundigen meestal totaal verschillende zaken opnoemen. Met de uitkomsten hebben we een culturele gebiedsbiografie geschreven en vertaalvoorstellen gedaan. Soms met het accent op

Tips:

1. Betrek zowel huidige gebruikers als cultuurprofessionals in het hele plantraject;
2. Beslis samen: hoe zwaar moet cultuurhistorie hier wegen?;
3. Kies op welke cultuurhistorische tradities/periode je wilt voortborduren. Wat zijn de anekdotische en de structurele 'betekenissen' in het gebied?;
4. Inventariseer onder andere door bij inwoners en gebruikers verhalen te inventariseren;
5. Beslis: wat betekent dat alles voor de plangebiedsgrenzen?;
6. Zorg dat het heringerichte landschap ook voor buitenstaanders 'leesbaar', bruikbaar en genietbaar is;
7. Zorg ervoor dat bouwsels (vorm- en kleurgebruik) en groenplannen (lokaal sortiment, beplantingsstructuur) naar dezelfde tradities verwijzen;
8. Zorg voor een herinrichting die passende nieuwe economische gebruiksvormen stimuleert. De uiterlijke *verschijningsvorm* is uiteindelijk ondergeschikt;
9. Stimuleer een blijvende aanjaagfunctie van wijkbewoners en gebiedsgebruikers die nog traditiedrager zijn;
10. Langjarig commitment van projectontwikkelaars, corporaties en andere professionele marktpartijen is noodzakelijk voor de 'leesbaarheid' voor toekomstige generaties.

